

Kraj Vysocina

Téma: Hláskové a tvarové změny v češtině

Vypracovala: Mgr. Jana Pilařová

TENTO PROJEKT JE SPOLUFINANCOVÁN EVROPSKÝM SOCIÁLNÍM
FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČESKÉ REPUBLIKY.

Hláskové změny

- Probíhaly nejdříve v mluveném jazyce a do psané češtiny pronikaly později.
- V moravských nářečích k některým z těchto změn nedošlo.
- Čeština je po staroslověně nejstarší slovanský literární jazyk.

Hláskové změny ve 13. století

a) Slovanské změkčelé *ř* se změnilo na *ř*.
řepa > *řepa*, *staárec* > *stařec*

- podobně v polštině – *moře* = *morze*

b) Slovanské *g* se změnilo na *h*.
gora > *hora*, *noga* > *noha*

- podobná změna je ve slovenštině, horní lužičtině, ukrajinštině, není v polštině

Hláskové změny ve 12. – 14. stol.

a) Samohláska **a** se měnila v **ě** a **á**, v **ie** po měkkých souhláskách.

Duša > dušě, muža > mužě, sázati > sázěti

b) Samohláska **u, ú** se měnila po měkkých souhláskách v **i, í**.

dušu > duši, mužů > muži, našu > naši

c) Staročeská krátká **ie** se změnila v **e**.

dušě > duše, sázěti > sázeti

Hláskové změny ve 14. – 16. stol.

a) Dlouhé **ó** se změnilo v **uo** a to po delší době v **ů**.

stól > stuol > stůl

b) Dlouhé **ú** se měnilo v dvojhlásku **ou**.

lúka > louka, ženú > ženou, nesú > nesou

c) Dlouhé **ý** se v českých nářečích změnilo v **ej**, do spisovné češtiny změna nepronikla.

mýto > mejto, sýr > sejr, malý > malej

Hláskové změny ve 14. – 16. stol.

d) Dlouhá dvojhláska **ie** se změnila v **í**.

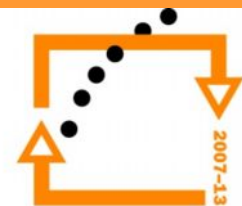
miera > míra, mieře > míří, dušiech > duších

e) Dlouhé **é** se měnilo v **í**.

vajéčko > vajíčko, léska > líska, dřéve > dřive

f) Stejnoslabičné **aj** se změnilo na **ej**.

prodaj > prodej, najviece > nejvíce, vajce > vejce, dělaj > dělej

Tvaroslovné změny

- a) Vedle čísla jednotného a množného existoval ještě **duál (číslo dvojné)**, který se užíval v řeči o dvou lidech, věcech.

Ta dva dobrá chlapy přišla.

Duálové tvary se zachovaly u číslovek dva, dvě, oba, obě a u jmen párových částí těla (nohy, ruce, kolena, ramena...)

Tvaroslovné změny

b) Rozlišení životnosti u mužských jmen.

Rozdíly jsou především ve 4. p. č. j. a 1. p. č. mn.

- dříve 4. p. = 1. p. nyní 2. p. = 4. p.

vizu chlap = vidím chlapa

- u neživotných 4. p. = 1. p.

vizu hrad = vidím hrad

Tvaroslovné změny

- c) Stará čeština měla bohatší **soustavu slovesných tvarů**. Př. **aorist, imperfektum, pluskvamperfektum**.
- Tyto tvary zanikly, pozůstatkem aoristu jsou tvary slovesa být – bych, by, by, bychom, byste, bychu. Jak se tyto tvary užívají v současné češtině?

Použitá literatura

- ČECHOVÁ, Marie a kol. Český jazyk pro 4. ročník SOŠ. 1. vydání, Praha: SPN 2003. s. 83 - 86. ISBN 80-7235-225-3.

